

Forgács Balázs

In memoriam Kovács Jenő

A tanulmány a 80 éve született, néhai dr. Kovács Jenő altábornagynak állít emléket. Dr. Kovács Jenő kiváló megtestesítője volt a tudós katona személyének: nagyívű parancsnoki karrierje mellett magas szintű tudományos munkásságával vált kora meghatározó hadtudósává. Kutatásai számos aktuális hadtudományi problémát feszegettek, de ezek közül a találkozóütközet problémakörének, valamint a rendszerváltás utáni Magyarország katonai stratégiája kidolgozásának kiemelt jelentősége volt az életművében. A katonai pálya állomáshelyei, valamint a tanulmány lábjegyzeteiben hivatkozott cikkek pontos képet alkotnak a katonatudós életművéről, munkásságáról.

80 éve született a közelmúlt egyik kiemelkedő magyar katonatudósa, néhai dr. Kovács Jenő altábornagy. A kiváló képességű katona nagy ívű karriert futott be a Magyar Néphadseregben: egyszerű honvédből altábornagyi rendfokozatig jutott, az egykori szakaszparancsnokból hadosztályparancsnokká vált, később a honvédelmi miniszter helyettese lett. Kovács Jenő azonban nemcsak gyakorló katona volt: elméleti ismereteiről és felkészültségéről tanúskodik évtizedes hadtudományi munkássága is. Jelen tanulmány szerzője doktori témája alap kutatásai során tárta fel a tudós tábornok szakmai életrajzát, melyben felvázolódik e nem mindennapi katona pályafutása és tudományos munkássága.¹

Kovács Jenő 1929. július 4-én született Szegeden. Apja Kovács Jenő állami tanító, majd általános iskolai igazgató, anyja Bereczki Juszтина. Kovács Jenő 1935 és 1939 között Mártély községben végezte az elemi iskola négy osztályát, majd gimnáziumi tanulmányait Hódmezővásárhelyen kezdte meg. A második világháború alatt, 1944-ben, mint leventét az osztrák határig vitték, de onnan hazaszökött. Gimnáziumi tanulmányait 1948-ban fejezte be és ugyanebben az évben belépett a Magyar Kommunista Pártba (később tagja a Magyar Dolgozók Pártjának, illetve a Magyar Szocialista Munkáspártnak). 1948. április 15-én kezdte meg katonai szolgálatát a Magyar Néphadsereg állományában: Esztergomtáborba kerül alapkiképzésre, ahol a 2. honvéd önálló lövészsászlóalj géppuskás századánál előbb irányzó, majd rajparancsnok lett.

¹ Dr. Kovács Jenő MN 478/340. számú személyi gyűjtője (Honvédelmi Minisztérium Hadtörténeti Intézet és Múzeum Levéltár és Irattár, Központi Irattár) alapján. A személyi gyűjtőbe való betekintést fia, Kovács Jenő engedélyezte, amiért köszönet illeti.

1948. október 20-án bevonult a Honvéd Kossuth Akadémiára, ahol a Gábor Áron ezred 6. lövészsádjában lett akadémista. Önéletrajza szerint akadémiai tanulmányai alatt figyelemmel kísérte a kiképzésükért felelős tiszteket és azok magatartását – amit hasznosnak talált, átvett tőlük. Az Akadémián versenyfelelős lett, politikai, katonai és polgári vonatkozású tárgyakból hallgatótársait korrepetálta. Az Akadémia zárógyakorlatán akadémiai parancsnoki dicséretben és tárgyjutalomban részesítettek, mint géppuskás szakaszparancsnokot a jól végzett munkáért. Akadémiai tanulmányait 1949. július 17-én fejezte be, előléptették alhadnaggyá² és 7 hónapos módszertani továbbképzésre Pécsre helyezték a Dózsa Gyalogostizti Iskolába, ahol rövidesen századparancsnoki beosztásba került az alosztály-parancsnoki tanfolyamon.³ Az 1950-es kiképzési év kezdetén a Lőkiképzési Tanszékre került, mint lőkiképzési előadó.⁴ 1950. november 1-jén hadnagyi rendfokozatba léptették elő.⁵

1951. szeptember 28-tól két éven keresztül a Honvéd Akadémia hallgatója: tanulmányai során kétszer illették dicsérettel kiváló tanulmányi eredménye miatt. 1953-ban kiváló eredménnyel végezte el összefegyvernemi tagozaton az Akadémiát, miközben 1952. november 7-én főhadnaggyá léptették elő.⁶ Végzése után a kiváló képességű tisztet a Honvéd Akadémia Hadművelési-harcászati Tanszékére helyezik, először általános harcászati főelőadó, majd vezető főtanár lesz a hadosztály-hadtest oktatási csoportban. 1956. március 7-én századossá léptették elő.⁷

Az 1956-os budapesti eseményekben való részvételét az 1958-as hivatásos tiszt minősítéséből és saját, 1962. január 24-én keltezett önéletrajzából lehet rekonstruálni. Ezek szerint Kovács Jenő 1956. október 24-én és 25-én a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia (ZMKA) őrségében beosztottként, 25-től 29-ig a Nemzeti Színháznál rajparancsnokként, és október 29-től november 4-ig a Parlament őrségében – a korabeli beszámoló alapján – beosztottként és kísérőként szolgált. A szovjet megszállást követően november 11-ig lakásán tartózkodott, majd bevonult a ZMKA-ra. Az itt teljesített őrszolgálat után 1956. november 25-e és december 25-e között az Orló utcai Szovjet Parancsnokság objektumőrségébe helyezték, majd 1957. február 15-ig a IX. kerületi 2/5. karhatalmi században rajparancsnokként szolgált.

A forradalom leverését követő konszolidáció után Kovács Jenő folytatta oktatói tevékenységét a ZMKA-n. 1957. október 28-án a Hadművelési-harcászati Tanszék tanszékvezető-helyettese lett⁸ és ugyanezen év december 2-án előléptették őrnaggyá.⁹ Egyetemi pályafutását rövid csapatszolgálat szakította meg: 1958. február 1. és április 30. között a 62. gépkocsizó lövészezred ezredparancsnok-helyetteseként szolgált – tevékenységét dicsérettel és jutalommal ismerték el feljebbvalói.

2 25800/Eln. HM

3 Tevékenységét parancsnoka dicsérettel ismerte el: „Fegyelem és belrend terén jó eredményeket ért el, fejlődése jó eredményt mutat” indoklással.

4 A 6. század I. és II. géppuskás szakaszát tanította.

5 15368/Szü. HM alapján

6 050000/Szü. HM alapján.

7 0270/Szü. HM alapján.

8 0452/HM alapján.

9 0551/HM alapján.

1958-as parancsnoki minősítése szerint Kovács Jenő kiváló szellemi képességekkel, igen jó tárgyi tudással és bőséges módszertani tapasztalattal rendelkező oktató volt. Oktató-nevelő munkáját jó pedagógiai érzékkel, nagy gyakorlattal és igen jó eredménnyel végezte, mind elméleti mind pedig módszertani szempontból. A tudományos kutatómunkát is ekkoriban kezdte el: tanszékén tanulmányok és oktatásmódszertani tanári segédletek kidolgozásában vett részt.

Kovács Jenő első publikációja¹⁰, amely tanszéke oktatási profiljához kapcsolódott 1961-ben jelent meg.¹¹ A tanulmány azt vizsgálta, hogy a korszerű harc elvei miként valósulnak meg a Magyar Néphadsereg harcászati gyakorlatain: ezzel kapcsolatban megemlítette a csapatok vezetésének kérdését, valamint azok kiképzettségét. Az MN gyakorlatain tapasztalt hiányosságok okait elemezve hangsúlyozta az elmélet és a gyakorlat egységének fontosságát, amely a parancsnokok elméleti képzettségének, vezetési gyakorlatának és a csapatok kiképzettségének függvénye.

1961. február 15-től november 1-jéig Kaposvárra vezényelték a 9. gépkocsizó-lövész hadosztályhoz, ahol hadosztály törzsfőnökként teljesített szolgálatot.¹² Ugyanezen év októberétől előkészítő tanfolyamon vett részt, amely külföldi tanulmányaihoz adott felkészítést: 1962. augusztus 15-től 1964-ig a Szovjetunió Fegyveres Erői Vezérkari Akadémiájának hallgatója volt. Tanulmányai alatt 1963. december 2-án alezredessé léptették elő.¹³ A szovjet fakultás-parancsnok, Ljudnyikov vezérezredes által írt jellemzés szerint Kovács Jenő az Akadémián jelentős mértékben kiszélesítette hadművelési-harcászati látókörét, államvizsgáját hadművelési művészetből kiváló eredménnyel abszolválta, és összességében az Akadémia programját jó eredménnyel végezte el.¹⁴

Hazatérése után Kovács Jenő ismét a ZMKA-ra került, de már a Hadművelési-harcászati Tanszék tanszékvezetőjeként és a ZMKA parancsnoka harcászati és tudományos helyettesének hadművelési segítőjeként folytatta tovább oktatói és nevelői tevékenységét. 1965-ben a ZMKA parancsnokának hadművelési-harcászati és tudományos helyettesévé, 1967. október 1-jén, immáron ezredesként¹⁵, a parancsnok tudományos helyettesévé nevezték ki. Az Akadémián ekkor kezdték meg kidolgozni az első hadművelési tanfolyam korszerű programját, amiben Kovács Jenőnek döntő szerepe volt: nem véletlen, hogy az első tanfolyami osztálynak is ő lett a parancsnoka.

Tudományos publikációs tevékenysége ismét megélnéknél ebben az időben, ami a kandidátusi fokozat megszerzésére való felkészülés egyik állomásának tudható be. Kovács Jenő ekkor kezdett el foglalkozni a hadsereg-találkozóütközet problematikájával, amely a kor hazai és külföldi hadtudományi életének és szakirodalmának egyik fontos kérdése volt. Az atomháború körülményeit boncolgatva publikációi gondosan körbejárták a vizsgált terület fontosabb kérdéseit: vizsgálta az atomfegy-

10 Kovács Jenő: Az elmélet és a gyakorlat egysége, megvalósításának néhány problémája alegységeink harcászati kiképzésében. In.: Honvédségi Szemle, 1961. 11. szám, 19–25.p.

11 Kovács Jenő 1958. hivatásos tisztí minősítési lapja (MN ZMKA 13577) alapján.

12 032/HM alapján.

13 0486/HM alapján.

14 Kovács Jenő alezredes jellemzése a Szovjetunió Fegyveres Erői Vezérkari Katonai Akadémiájáról (száma: 25531).

15 1967. április 4-től, 0165/HM alapján.

verek szerepét a jövő háborújában, kifejtve hogy alkalmazásuk kedvező körülményeket teremt az ellenség gyors szétzúzásához, így a saját hadműveleti cél eléréséhez¹⁶; Kovács Józseffel közös publikációjában a hadsereg támadó hadműveleteinek alapjait ismertette, hiszen az atomcsapások után a hadseregre hárult az ellenség szárazföldi csapatainak teljes megsemmisítése.¹⁷ Kovács Jenő vizsgálta a szárazföldi csapatok hadműveleti művészetének és gyorsütemű támadásának kérdéseit, s hangsúlyozta, hogy szerepük már nem vitathatatlannal elsődleges a hadászati rakéta-csapatok megjelenése után. Rámutatott arra, hogy a hagyományos szárazföldi fegyveres erők alkalmazásakor kulcskérdés a minél gyorsabb támadó ütem elérése: ezt az akkor érvényben lévő eljárási szabályok módosításával, illetve a légiszállítás mind szélesebb körű alkalmazásával gondolta megvalósíthatónak.¹⁸ Kutatásai és publikációi ekkor már a találkozóütközet fogalmát, kialakulását, fejlődését és megvívásának módjait is érintették.

A találkozóütközet¹⁹ kérdésköre a kor egyik legaktuálisabb hadtudományi problémája volt, hiszen a jövő háborújának megvívásával kapcsolatban fontos kérdés volt, hogy a kölcsönös atomcsapások után a szemben álló felek hogyan tudják teljesen megsemmisíteni ellenfelük haderejét. Értekezésének előkészítéskor írott tanulmányai gondosan megvizsgálták a fenti kérdéskört, érintve a fegyveres küzdelem megvívásának módjait, valamint a szárazföldi csapatok hadműveleti-harcászati vezetésének fő problémáit.²⁰ A hadsereg-találkozóütközet problémáinak feltárásakor Kovács Jenő az akkori magyar és szovjet hadtudomány legkorszerűbb eredményeinek figyelembevételével dolgozott, felhasználva a hazai és külföldi hadgyakorlatok tapasztalatait, a Szovjetunióban megszerzett elméleti jártasságát és orosz nyelvtudását, valamint a ZMKA-n megszerzett oktatói és kutatói ismereteit.

Kovács Jenő hadtudományi kandidátusi értekezését 1969-ben védte meg az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán *Ellentmondások a hadművészet elméletében az ütközet értelmezése körül. Az ellentmondások feloldásának lehetséges útjai, különös tekintettel a hadsereg-találkozóütközet megvívásának módjára* címmel. A hadművészet ágazatai közül a vizsgálat alapvetően a hadműveleti művészethez igazodik, de érinti a hadászat és a harcászat egyes területeit is. A munka visszanyúl a hadművészet történetében a probléma keletkezéséig: a szerző tanulmányozta mind a nyugati, mind pedig az orosz katonai gondolkodóknak a kérdéssel kapcsolatos nézeteit, a probléma konkrét vizsgálatánál pedig a szovjet és a magyar hadművészet

16 Kovács Jenő: Az atomfegyver szerepe és alkalmazása. In.: Honvédelem, 1965. 2. szám, 74–78.p.

17 Kovács Jenő: A hadsereg támadó hadműveleteinek alapjai. (Kovács Józseffel közösen). In.: Honvédelem, 1965. 5. szám, 3–14.p.

18 Kovács Jenő: A szárazföldi csapatok hadműveleti művészetének néhány kérdése. In.: Akadémiai Közlemények, 1966. 3. szám, 53–67.p. ill. uő.: Néhány gondolat a gyorsütemű támadás elérésének előfeltételeiről és lehetőségeiről. In.: Akadémiai Közlemények, 1966. 5. szám, 19–32.p.

19 „A találkozóütközet: a hadműveleti kötelékek támadótevékenységének egyik fajtája, amikor mindkét fél egyidejű támadással törekedik célját elérni.” Hadtudományi Lexikon, 2. kötet, 1294–1295.p.

20 Kovács Jenő: A fegyveres küzdelem megvívásának módja. In.: Honvédelem, 1967. 4. szám, 7–19.p. uő.: A fegyveres küzdelem megvívásának módjai. In.: Honvédelem, 1967. 7. szám, 3–12.p. valamint uő.: A szárazföldi csapatok hadműveleti – harcászati vezetésének fő problémái és megoldásuk lehetséges útjai. In.: Honvédelem, 1969. 4. szám, 33–42.p.

elméletének és gyakorlati tapasztalatainak eredményeiből indult ki. Dolgozatát három fő fejezet köré csoportosította: az első az ütközet fejlődésének tendenciáit, valamint a hadművelet és az ütközet értelmezése körül felmerült problémákat összegezte; a második a találkozóütközet kialakulását, annak kétféle elméleti megközelítését mutatta be; a harmadik pedig a hadsereg-találkozóütközet megvívásának módját elemezte. Kovács Jenő megkülönböztette a találkozóütközet megvívásának két alapvető módját, amelyek lényegi különbsége az ellenség megsemmisítésének folyamatosságában²¹, illetve szakaszosságában²² rejlett – a szerző szerint az előbbire kell törekedni a hadműveletek sikerének érdekében.

Az értekezésben jól tetten érhető az elmélet és a gyakorlat egységére való törekvés, hiszen a zárófejezet eredményeit a szerző négy nagy hadgyakorlat tapasztalatainak vizsgálata alapján mutatta ki. A bírálóbizottság új tudományos eredménynek fogadta el, hogy Kovács Jenő a XIX. és a XX. század háborúiban lezajlott találkozóütközetek tanulságait levonva, a korszerű tömegpusztító fegyverekben meglévő lehetőségeket mérlegelve, ajánlásokat tett a meglévő ellentmondások feloldására; továbbá a korszerű hadművelet és ütközet viszonyának bemutatását, a találkozóütközet elégséges és szükséges feltételeinek, valamint megvívása módjának a szerző által történt meghatározását. Tudományos eredményeinek értékét jelzi, hogy az ezeket közvetítő egyik tanulmányát korának vezető szovjet és hazai hadtudományi periodikáiban, a *Vojennaja Müszl*-ben publikálhatta és az később megjelenhetett a *Honvédelemben* is²³, kandidátusi értekezésének rövidített formáját pedig a későbbiekben tematikus hadtudományi kötetekben ismét közzétették.²⁴

Az elismert hadtudós akadémiai karrierjének csúcsára 1970-ben ért el, amikor a ZMKA parancsnokának első helyettesévé nevezték ki. Tudományos tevékenysége és publikációi ekkor már a hadtudományi kutatás módszertanának hazai fejlődését voltak hivatottak segíteni: tanulmányok, jegyzetek, oktatási segédanyagok megalkotása fémjelzik ezt az időszakot.²⁵

21 Kovács Jenő: Az ellentmondások feloldásának lehetséges újtjai, különös tekintettel a hadsereg-találkozóütközet megvívásának módjára. Zrínyi Miklós Katonai Akadémia, Bp. 1969. 89.p.

22 *„Az ellenség szakaszos megsemmisítése, amikor a találkozóütközet atomcsapásokkal kezdődik, de a csapatok ezt követő tevékenysége az ellenséges csoportosítás megsemmisítésének befejezésére valamilyen okból kifolyólag bizonyos idő múlva következik csak be.”* In.: uo.

23 Ковач, Енѐ: Об условиях возникновения и способах ведения встречного сражения в ядерной войне. In.: Военная Мысль, 1970. 3. szám, 50–57.p. magyarul: Kovács Jenő: A találkozó ütközet kialakulásának körülményei és megvívásának módja atomháborúban. In.: Honvédelem, 1970. 6. sz. 12–20.p.

24 Kovács Jenő: A találkozóütközet kialakulásának körülményei és megvívásának módjai atomháborúban. In.: Kiss Jenő (szerk.): Találkozóharc. (Tanulmánygyűjtemény). Zrínyi Katonai Kiadó, Bp. 1981. 19–28.p. illetve Kovács Jenő: Ellentmondások a hadművészet elméletében az ütközet értelmezése körül. Az ellentmondások feloldásának lehetséges újtjai, különös tekintettel a hadsereg-találkozóütközet megvívásának módjára. In.: Kocsis Bernát (szerk.): A hadtudomány általános elmélete és a hadművészet. Zrínyi Katonai Kiadó, Bp. 1987. 432–466. p.

25 Lásd Kovács Jenő: A katonai vezetés gyakorlati problémái. A döntéselőkészítés korszerű módszerei. (Berkics Lászlóval közösen). Zrínyi Katonai Kiadó, Bp. 1970. Kovács Jenő: Lenin és a szocialista hadtudomány. In.: Akadémiai Közlemények, 1970. 20. szám, 9–26.p. Kovács Jenő: A Hadművészeti Tudományos Tanács korreferátuma. In.: Honvédelem (különkiadás: „A hadtudományi munkáról”), 1971. 29–35.p. Katonai értelmező szótár. (Tóth Lajossal, Kovács Józseffel és Móricz Lajossal társszerkesztőként). Zrínyi Kiadó, Bp. 1972.; Kovács Jenő: A hadtudományi kutatásról. In.: Honvédelem, 1972. 9. szám, 15–27.p.

Kovács Jenő 1973. augusztus 1-jétől 1977. január 1-jéig a kiskunfélegyházi 7. gépesített lövészhadosztály parancsnokaként szolgált²⁶, 1976. április 4-től vezérőrnagy-i rendfokozatban.²⁷ A katonatudós Kovács Jenő gyakorló parancsnokként sem hagyta abba tudományos tevékenységét: két tanulmányában az ellenség előkészített védelme áttörésének kérdéseit vizsgálta: kiemelten foglalkozott az áttörés szerepének értelmezésével, annak előkészítésével és végrehajtásával, az ellenség szervezetében és védelmi harceljárásaiban végbemenő változások hatásaival, valamint a saját csapatok átfegyverzésével és kiképzésével, amely az áttörés sikeres végrehajtásához elengedhetetlenül fontos.²⁸

1977-től szolgálati nyugállományba vonulásáig magas párt és katonai vezetői pozíciókat töltött be: 1986-ig az MSZMP KB Közigazgatási és Adminisztratív Osztályának osztályvezető helyetteseként dolgozott, majd két évig főcsoportfőnökként és egyben honvédelmi miniszter-helyettesként²⁹ a Magyar Néphadsereg Személyügyi Főcsoportfőnökségében szolgált³⁰, 1986. szeptember 29-től altábornagy rendfokozatban.³¹

Ebben az időszakban Kovács Jenő hadtudományi kutatómunkája egyéb teendőinek megsokasodása miatt háttérbe szorult, viszont a jó kiállású és művelt katonatudós még nyugállományba vonulása után is igen gyakran szerepelt katonai és pártlapokban riportalanyként.³² Ekkoriban megjelent publikációiban kevés teret kaptak hadtudományi kérdések, a magas állami pozícióból fakadóan párt- és katonapolitikai kérdésekről jelentetett meg írásokat.³³ Ezek mellett azonban teret szentelt a magyar katonai sajtó problémáinak³⁴ és részese volt a magyar hadtörténetírás egyik legnagyobb vállalkozásának, amelyben a hazai kutatók hazánk hadtörténelmének szinte

26 0559/HM alapján.

27 0195/HM alapján.

28 Lásd Kovács Jenő: Az ellenség előkészített védelmének áttörése. In.: Honvédelem, 1975. 11. szám, 18–24.p. illetve Kovács Jenő: Az ellenség előkészített védelmének áttörése. In.: Honvédelem, 1976. 2. szám, 11–20.p.

29 1028/0986. MT alapján.

30 0043/HM alapján.

31 226/86. ET alapján.

32 Lásd Kedvező fordulat. (riporter: Bertalan István Béla) In.: Néphadsereg, 1976. 30. szám, július 24. 9.p. A három Kovács. (riporter: Bertalan István Béla) In.: Néphadsereg, 1976. 34. szám, augusztus 20. 8–9.p. A kádernemzet elveiről és követelményeiről. Interjú dr. Kovács Jenő altábornagy, személyügyi főcsoportfőnök, miniszterhelyettes. (sz.n.) In.: Néphadsereg, 1986. 50. szám, december 13. 3.p. Beszélgetés négy évtizedről. Beszélgetés Kovács Jenővel. (sz.n.) In.: Néphadsereg, 1988. 14. szám, április 2. 7.p. Kié a párt? (riporter: Benedek István Gábor) In.: Népszabadság, 1989. 66. szám, 13.p. A pártmozgalom tisztaságáról, megújításáról. (riporter: Szőke Sándor) In.: Pártélet, 1989. 2. szám, 14–18.p.

33 Lásd Kovács Jenő: A Magyar Ellenállók és Antifasiszták Szövetségének megalakulásáról. In.: Pártélet, 1982. 6. szám, 26–27.p. uő.: Néphadseregünk küldetése. In.: Pártélet, 1983, 8–9. szám, 46–50. p. uő.: Pacifisták és békemozgalom. In.: Társadalmi Szemle, 1984. 2. szám, 49–50.p. uő.: Változó társadalom – változó ifjúság. Beszélgetés (riporter: Erdős Endre). In.: Ifjúsági Szemle, 1984. 4. szám, 3–8.p. uő.: A Varsói Szerződés aláírásának harmincadik évfordulójára. In.: Honvédelem, 1985. 5. szám, 3–7.p. uő.: A Varsói Szerződés hivatása. In.: Pártélet, 1985. 5. szám, 58–61.p. uő.: Tisztújítás a szakszervezetekben. In.: Pártélet, 1985. 10. szám, 14–17.p. uő.: A pártdemokrácia és a tömegszakszervezetek demokratizmus. In.: Pártélet, 1986. 2. szám, 49–52.p.

34 Kovács Jenő: Hiányoznak a katonai hírmagyarázók. In.: Magyar Sajtó, 1983. 11. szám, 7–8. p. uő.: Új hadsereg – új katonai lapok. Adalékok a katonai hírlapirodalom történetéhez. In.: Magyar Sajtó, 1985. 5. szám, 20–23.p. valamint uő.: A katonai sajtó története. MN PNAMK, Bp. 1985.

tizálására vállalkoztak, egy kétkötetes összefoglaló műben. Kovács Jenő feladata a Magyar Néphadsereg 1959 és 1985 közötti történetének rekonstruálása volt: áttekintette az MN fejlesztését meghatározó nemzetközi helyzetet, az MSZMP honvédelmi politikájának alapelveit, valamint a hadsereg technikai, szervezeti korszerűsítését a vizsgált időszakban.³⁵

Kovács Jenő 1988. március 15-én, a felső korhatás elérése miatt szolgálati nyugállományba vonult: négy évtizedes hivatásos katonai szolgálata alatt 22-szer részesítették dicséretben vagy jutalomban, és 21-szer kapott különféle hazai és külföldi kitüntéseket.³⁶

Nyugállományba kerülése után Kovács Jenő ismét aktív szereplője lett a hazai hadtudományi közéletnek, kutatásoknak és kutatóműhelyeknek, valamint rendszeres résztvevője, előadója volt a hadtudomány kérdéseit érintő tudományos konferenciáknak. Az 1990-ben alakult Magyar Hadtudományi Társaság egyik alapító tagja, később elnökhelyettese és a Társaságon belül működő Hadművészeti Szakosztály elnöke volt. Részt vett a magyar hadtudomány rendszerváltás utáni legnagyobb vállalkozásában, a hiánypótlónak szánt Hadtudományi Lexikon megjelentetésében: mint a hadtudomány elméleti kérdéseinek jó ismerője, és a hadművészet szakértője számos szócikk megírása (pl. gerilla, találkozóütközet) kötődött nevéhez. Tudományos munkásságának elismeréseként a Magyar Hadtudományi Társaság elnöksége 1995-ben a Magyar Tudományos Akadémia első hadtudományi rendes tagjáról elnevezett Tanárky Sándor-díjat adományozta Kovács Jenőnek, aki a tudományos kutatások mellett az Országgyűlés Honvédelmi Bizottságában katonai tanácsadóként is szerepet vállalt.

Tudományos tevékenysége ekkor már a magyar hadügyet érintő – és máig nem megoldott – fontos kérdésre, a rendszerváltást követő időszak magyar katonai stratégiájának kidolgozására fókuszált. A témában végzett kutatásai komplex módon közelítették meg a problémát: megvizsgálta a geopolitika, a geostratégia, valamint a hadászat kapcsolatát, és az említett területek hatását hazánk katonapolitikájára. A kutatások megalapozták az Országos Kiemelésű Társadalomtudományi Kutatások közé tartozó komplex kutatási témát, mely hazánk katonai stratégiájával volt hivatott foglalkozni, összegezték a különböző geopolitikai és geostratégiai iskolák eredményeit, és azokat hazánk viszonyira vonatkoztatták, illetve a katonai nézőpontot érvényesítették. Az 1990-es évtized első felében Kovács Jenő egyre mélyrehatóbb kutatásainak eredményeit folyamatosan publikálta³⁷, majd ezzel párhuzamosan,

35 Kovács Jenő: A Magyar Néphadsereg fejlődésének fő vonásai (1959–1985). In.: Liptai Ervin (főszerk.) – Tóth Sándor (szerk.): Magyarország hadtörténete. 2. kötet, Zrínyi Katonai Kiadó, Bp. 1985. 567–580. p.

36 Dr. Kovács Jenő MN 478/340. számú személyi gyűjtője alapján.

37 Kovács Jenő: Magyarország geopolitikai-geostratégiai manőverszabadsága, kényszerpályái. In.: Honvédelem, 1990. 4. sz. 34–47. p. uő.: A nemzeti katonai stratégia. In.: Honvédelem, 1990. 6. sz. 26–37. p. uő.: Magyarország geopolitikai viszonyai és lehetőségei. In.: Magyar Tudomány, 1990. 2. sz. 120–137. p. uő.: Elmélkedés a honi katonai stratégiáról. In.: Új Honvédségi Szemle, 1991. 6. sz. 1–10. p. uő.: Hadászat és geopolitika. In.: Magyar Tudomány, 1991. 9. sz. 1070–1086. p. uő.: Stratégiaalkotás. In.: Hadtudomány, 1992. 2. sz. 56–63. p. uő.: Magyarország geopolitikai, geostratégiai dilemmái. In.: Társadalmi Szemle, 1993. 1. sz. 80–85. p. uő.: Magyarország katonai stratégiája. In.: Hadtudományi Tájékoztató, 1994. 1. sz. 199–206. p. uő.: Hadászat és geopolitika. In.: Hadtudomány, 1995. 4. sz. 41–42. p. uő.: Geopolitikai elméletek, valamint Magyarország stratégiájának geopolitikai, geostratégiai alapjai. In.: Hadtudomány, 1996. 2. sz. 96–98. p.

1993-ban a hosszú távú kutatási programba kezdett, melynek célja az eddig megszerzett ismeretek, valamint más, a katonai stratégiához kapcsolódó tudományos eredmények szintézisével feltárni és kidolgozni Magyarország katonai stratégiáját.

A Varsói Szerződésből kilépő és a szovjet bloktól függetlenné vált Magyarországon kiemelten fontos kutatási terület volt ez a téma, hiszen a magyar hadtudomány kiléphetett az orosz-szovjet hadtudomány által rákényszerített keretek közül, de a továbbhaladás iránya még bizonytalan volt. Az évtized elejétől Kovács Jenő és az általa vezetett Hadművészeti Szakosztály a katonai stratégia és doktrína kérdéseit vizsgáló kutatásai bekerültek az Országos Kiemelésű Társadalomtudományi Kutatók közé. A munka három vaskos kötetben, 1993-ban, 1995-ben és 1996-ban, kézirati formában *Magyarország katonai stratégiája (Komplex kutatási téma)*³⁸ címmel került összegzésre. E téma geopolitikai, hadművészeti alapjait kutatta és a probléma komplex vizsgálatában a történelem (Ölvedi Ignác), a hadtörténelem (Dombrády Lóránd), a katonaföldrajz (Siposné Kecskeméthy Klára, Nagy Miklós Mihály) és a külpolitika (Bobvos György) képviselőit is bevonta. Az első kötet számba vette Magyarország katonai stratégiáját és hadászataát a második világháború utolsó éveiben, valamint a Varsói Szerződés időszakában, emellett megtörtént a téma geopolitikai, geostratégiai és hadtudományi alapvetésének megfogalmazása. A második kötet felvetette a hadikultúrák problémakörét és vizsgálatuk szükségességét; ismertette a katonai stratégia geopolitikai, geostratégiai hipotéziseit; vizsgálta a katonai stratégia, a hadtudomány és a hadművészet kapcsolatát; ismertette Magyarország politikáját és katonai stratégiáját a második világháború előtti időszakban; bemutatta a magyar stratégiai elképzeléseket és azok megvalósítását 1942–1943-ban. A harmadik kötet vizsgálta az állami szuverenitást, a nemzeti érdekek valamint a hadászat kapcsolatát; elemezte Magyarország két világháború közötti és a második világháború alatti katonai stratégiájának tanulságait; megvizsgálta hazánk szomszédos államai, Szerbia, Horvátország és Szlovákia geopolitikai célkitűzéseit; kiemelten foglalkozott az akkor háború dúlta délszláv államok történetével, geopolitikai, geostratégiai helyzetével, valamint megtörtént Jugoszlávia utódállamainak katonaföldrajzi és geostratégiai szempontú elemzése is.

Korai halála – 1996. november 29-én, 67 évesen – azonban nem engedte meg számára a kutatási eredmények gyakorlati hasznosítását, de kutatásának eredményei nem veszték kárba. Sok vizsgált terület, köztük a hadikultúrák kérdésköre is, pusztán csak a problémafelvetés szintjéig jutott, amelyek további kutatásával a mai napig is adós a magyar hadtudomány. Temetésén a Magyar Honvédség Honvéd Vezérkarának vezérkari főnöke, Fodor Lajos altábornagy mondott gyászbeszédet, aki Kovács Jenőt a katonai és a polgári életben is elismert katonai vezetőként, kiemelkedő képességű parancsnokként méltatta. Életművének részletes feltárása, értékelése és tudományos érdemeinek meghatározása még a jövő kutatóira vár: munkássága sok tekintetben befejezetlen maradt, számos lehetőséget kínálva a jövő hadtudományi kutatóinak.

---

38 Kovács Jenő: *Magyarország katonai stratégiája*. (Komplex kutatási téma). I–III., Kézirat, Bp., 1993., 1995., 1996., a kézirat a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem könyvtárában található, raktári jelzet: 585/1767:1; 585/1767:2; 585/1767:3